

SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

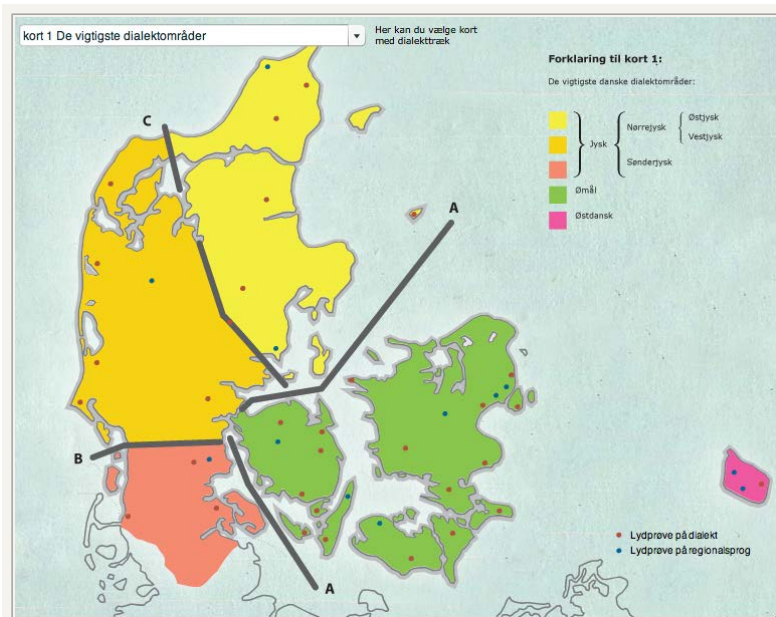

Nyt på *dialekt.dk*

 Af [Asgerd Gudiksen](#) 21. oktober 2010 • I kategorien [Dialekter](#) •

Hvordan lød det gamle dragersprog? Hvad er vestjysk stød? Det er spørgsmål man nu kan få besvaret på [dialekt.dk](#), der i september 2010 lancerede et dialektkort med 43 lydprøver forsynet med uddybende kommentarer.

Det første man ser når man åbner afsnittet er et Danmarkskort med røde og blå prikker. Bag hver prik gemmer sig en lydfil. Med et klik på en rød prik kan man høre en lydprøve på den traditionelle dialekt og et klik på en blå giver adgang til en prøve på regionalsprog (moderniseret dialekt). Hver lydprøve er ledsaget af en gengivelse i lydskrift og almindeligt skriftsprog, af kommentarer og litteraturhenvisninger både til litteratur *om* dialekten og *på* dialekten. Desuden er udbredelsen af de vigtigste dialekttræk vist på 19 kort.

De vigtigste dialektområder: Nørrejysk (østjysk og vestjysk), sønderjysk, østmål og bornholmsk

Vi har udnyttet de muligheder internettet har for at vælge til og vælge fra, og siden sigter meget bredt. Kommentarerne er skrevet sådan at også læsere uden særlige sproglige forudsætninger gerne skulle kunne læse med, men oplysningerne er så detaljerede at de også kan bruges på de videregående uddannelser, ja også andre sprogforskere kan hente noget dér tror vi. Men de mere detaljerede oplysninger er noget brugeren skal vælge til.

Dialekt.dk rummer både oplysninger om nye udviklinger i dansk talesprog og historiske oplysninger. Dialektkortet hører nærmest til den historiske del. De fleste af båndoptagelserne er fra 1970'erne og 1980'erne. Men det må pointeres at kortet ikke giver et fuldstændigt billede af "sådan talte man omkring 1980". Indtallerne af dialektprøverne er således ikke tilfældigt udvalgt, men udvalgt netop fordi deres dialekt er velbevaret eller "gammeldags". Ikke alle deres jævnaldrene talte lige så dialektalt. Det gælder især for indtallerne fra Østjylland og Øerne, mens indtallerne fra Vendsyssel, Vestjylland, Sønderjylland og Bornholm ikke i samme grad har afvejet fra det gennemsnitlige, fordi dialekterne var mere velbevarede der – og er det til dels stadigvæk. Men som man også kan høre på siden, har man i nogle tilfælde været for sent ude. Vi ved fra skriftlige optegnelser at sproget i de nordsjællandske fiskerlejer lignede de øvrige sjællandske dialekter og desuden havde særlige træk. Desværre blev fiskerlejerens dialekt ikke optaget, mens tid var, som man kan høre på prøven fra Skovshoved. Den burde nok egentlig have været markeret med en blå regionalsprogprik.

Dialekt, regionalsprog og rigsdansk

Termen *regionalsprog* bruges om sprogvarianter der indeholder få lokaliserbare udtaletræk, og som modsætning til *dialekt* der bruges om sprogvarianter med mange træk der ikke findes i rigsmålet, både mht. udtale, bøjning, ordstilling og ordforråd. Når man bevæger musen hen over prikkerne på kortet, vil man lægge mærke til at de blå prikker, regionalsprosprikkerne, udvider sig mere end de røde dialektprikker. Desuden ser man også at der ved dialektprøverne er angivet hvilket sogn prøven stammer fra, fx Særslev eller Smerup, mens der ved regionalsprosprøverne kun er angivet område, fx Fyn eller Sjælland. Begge dele skal illustrere

Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har ændret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du høre forskel på menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	Dansklærere: Tosprogede børn bliver sprogligt forsovet www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde fårter på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller målmand — hvilket ord er bedst? Dansk Sprognævn dsn.dk

28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprog-museet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Dialekter'

Sønderjyder og københavnere kender naboen på sproget
Ded borriijnholmska måled
Meget er stadig *møj* ...
Borgmesterkæder og dialektgrænser

Nye kommentarer

Maj-Britt Kent Hansen til 1
Ruben Schachtenhaufen til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
Niels Larsen-Ledet til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
william fich til Jødiske efternavne
Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
Herluf Hansen til Ded borriijnholmska måled
Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

at prøver på dialekt normalt vil kunne stedfæstes ret præcist i modsætning til regionalsprogsprøverne. De lokale træk i regionalsprogene har nemlig typisk stor geografisk udbredelse. Et eksempel: på vestfynsk dialekt modsvars langt *e, ø, å* i rigsmålet af diftongerne *ej, oj, åw* så det fx hedder *stejn* = sten, *påw* = på, som man kan høre på prøven fra Særslev Sogn. Herved adskiller vestfynsk sig fra øst- og sydfynsk, jf. kortet over diftonggrænser på Fyn.

Diftonggrænse på Fyn

Hvis man lytter til den "blå" regionalsprogsprøve der er optaget ikke langt fra Særslev, kan man høre at denne sprogbruger ikke har de særlige vestfynske diftonger *ej, oj, åw* i sit sprog. Derimod udtaler han ofte rigsmålets lange *o* som *ow*, fx *gow* = god, *imow* = imod. Udtalen af *o* kan imidlertid ikke bruges til at bestemme sprogsprøven nærmere, for udtalen *ow* svarende til *o* findes på hele Fyn, Sjælland og Lolland-Falster. Man kan i øvrigt også lægge mærke til at indtaleren veksler mellem en lokal udtale og en rigsmålsudtale, fx siger han *sko:le* og ikke *skowle*. Også et typisk træk ved regionalsprog.

I kommentarerne til lydprøverne har vi ikke kun brugt termen "regionalsprog", men også i flere tilfælde betegnelser for underkategorier som "udtyndet dialekt" og "rigsmål med lokale træk". Som man kan konstatere ved at lytte til de 12 regionalsprogsprøver, er der nemlig en glidende overgang mellem dialekt og rigsdansk. På nogle af prøverne er der mange lokale udtaleformer, på andre, fx den sjællandske, er det næsten kun tonegang og udtalen af stød der gør at prøven kan lokaliseres til Sjælland. Eftersom overgangene er glidende vil der ofte forekomme grænsetilfælde, som det kan være svært at kategorisere, som dialekt eller som regionalsprog. Og sagen kompliceres yderligere af at *dialekt* ofte bruges i en mere bred betydning både i fagsproget og i almensproget. Der er bl.a. forskere der bruger *dialekt* i betydningen 'et talesprog der er geografisk afgrænset'. Ifølge denne definition er det ikke kun gamle, landlege talesprog der er dialekter, men også bysprog, og det som her er blevet kaldt regionalsprog. Med samme brede betydning bliver *dialekt* også brugt af mange almindelige sprogbrugere. Hvordan vi oplever og kategoriserer forskellige former for dansk sprog, afhænger naturligt nok af vores sproglige erfaringer. Noget fx en ærkekøbenhavnervil kalde jysk, vil en gammel vestjyde måske betegne som rigsdansk – og dialektforskeren som "lokalfarvet rigsmål", og noget en ung sønderjyde vil betegne som sønderjysk (dialekt), fordi det for hende fungerer sådan, vil en dialektforsker måske kalde udtyndet dialekt, fordi hun sammenligner med oplysninger i dialektarkiverne. Der er altså gode muligheder for at tale forbi hinanden, når man taler om dialekter og dialekternes stilling, og det er en del af forklaringen på de modstridende udsagn som man kan møde i medierne. Vi håber at de 43 konkrete eksempler kan give perspektiv til diskussion og vurdering også af nutidens sprogbrug.

Lakpladeoptagelse på Statsradiofonien 1938. Til venstre den senere professor i dialektologi, Poul Andersen. (Foto: Afdelingen for Dialektforsknings billedsamling)

dialekt.dk

dialekt.dk blev skabt i 2007 af Pia Quist og Gitte Gravngaard, der også har taget initiativ til opgraderingen og stået for den grafiske udformning i samarbejde med Mads Buddig fra Det humanistiske fakultet, mens Karen Margrethe Pedersen og jeg har stået for den indholdsmæssige del. Lydprøverne er hentet fra arkiverne på [Afdeling for Dialektforskning](#), og på [Peter Skautrup Centret for jysk dialektforskning](#). Der ligger et omfattende forarbejde bag at kunne præsentere 43 lydprøver der repræsenterer noget typisk: lydprøverne skal optages – udvælges – transskriberes – kommenteres og korrekturlæses. Vi har haft mulighed for at skyde genvej ved at genbruge. Lidt over halvdelen af prøverne stammer fra en nu

nedlagt hjemmeside under Statsbiblioteket i Århus der blev til ved et samarbejde mellem Viggo Sørensen, Peter Skautrup Centret og Finn Køster, Afdeling for Dialektforskning. Forlæggene for alle kortene stammer også fra denne side. Næsten alle de øvrige tekster stammer fra Karen Margrethe Pedersen og Bent Jul Nielsens lærebog: *DanskeTalesprog* (1991), der desværre er udgået af handelen. Prøverne fra Statsbiblioteket er overført stort set uændret, og kan i øvrigt nu også høres via Peter Skautrup Centrets hjemmeside. Teksterne fra bogen krævede derimod forskellig supplering ved overførslen til det nye medie. Der er altså mange der har været involverede i arbejdet, og så må vi ikke glemme dem der har været forudsætningen for det hele: de mange der har medvirket ved båndoptagelserne og hermed sikret kilder til denne del af (sprog)historien for kommende generationer.

Asgerd Gudiksen, lektor

[Afdelingen for Dialektforskning, Kbh Univ.](#)

Læs også:

- [Meget er stadig møj...](#) Seks moderne danske talesprog, dvs. dialekter, er undersøgt. Fra øst: bornholmsk (Rønne), københavnsk (Østerbro), sydsjællandsk (Næstved), østfynsk (Nyborg), sønderjysk (Sønderborg) og vestjysk (Skjern). Resultaterne vil være overraskende for somme.
- [Borgmesterkæder og dialektgrænser](#) Kort der sammenligner forekomsten af forskellige typer stød i dansk for 100 år siden med resultatet af kommunevalget 2009. (Stødkort: Nordisk Forskningsinstitut <http://nfi.ku.dk/>) Kortet over borgmesterposterne fra kommunevalget 17. november...
- [Sønderjyder og københavnere kender naboen på sproget](#) I april 2011 gennemførtes på nettet den hidtil største undersøgelse af, hvor gode danskere er til at genkende hinanden på sproget. Næsten 30.000 deltog i undersøgelsen, Resultaterne viser, at både...
- [Æ synnejver snakke synnejysk](#) Engang i sommer læste jeg i en jysk avis en overskrift og nogle linjer om det sønderjyske sprogs fremtid. Det var interessant nok ikke en jysk sprogforsker som havde udtalt...

Artikler om

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
juli 2018	Ethnologue: Languages of the World
juni 2018	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
maj 2018	LL-Map: Language and Location
april 2018	Minority Rights Group
marts 2018	OmniGlot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2018	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
januar 2015	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
december 2014	
november 2014	
maj 2014	
marts 2014	
februar 2014	
oktober 2013	
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	
juni 2012	
maj 2012	
april 2012	
marts 2012	
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	

Resurser

Bogstavlyd
Dansk sprognavn
Den danske ordbog
Dialekt.dk
dk.kultur.sprog
Korpus.dk
Nye ord i dansk på nettet (NOID)
Ordbog over det danske sprog
Ordnet. Dansk sprog i ordbøger og korpus
Sproget.dk
Svenska Akademien
Ø (Schwa.dk)

Tagget med: [bornholmsk](#), [Dansk](#), [dialekt.dk](#), [Dialekter](#), [dialektkort](#), [diftong](#), [fynsk](#), [jysk](#), [lydprøver](#), [lydskrift](#), [nørrejysk](#), [regionalsprog](#), [rigsdansk](#), [sjællandsk](#), [Sproghistorie](#), [sprogkort](#), [sønderjysk](#), [Udtale](#), [vestfynsk](#), [østfynsk](#), [østjysk](#)

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

februar 2010

januar 2010

december 2009

november 2009

oktober 2009

september 2009

august 2009

juli 2009

juni 2009

maj 2009

april 2009

marts 2009

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.